

*Петухова В.О.,**аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЗВИТОК У МАЙБУТНЬОМУ (НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ ЗОН ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНОЮ)

Анотація. У статті розглянуто особливості інтеграційних процесів та їх розвиток у майбутньому на прикладі створення зон вільної торгівлі Україною. Запропонована форма подальшого міжнародного економічного співробітництва України з країнами, з якими вона планує створювати такі зони.

Ключові слова: інтеграційні процеси, зона вільної торгівлі, міжнародні економічні відносини, світове господарство, торгово-економічні зв'язки, економічний потенціал, бігравітаційна модель економічної інтеграції, національна економіка, конкурентоспроможність, добробут країни.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграційні процеси України є ключовим питанням у подальшому розвитку держави, її існуванні. Нині Україна визначає своє подальше майбутнє крізь призму інтеграційних процесів. Міжнародні інтеграційні процеси впливають на добробут держави, адже, як відомо, інтеграція впливає на подальше зростання національної економіки країни. Нині Україна має в планах створення зон вільної торгівлі із країнами ЄС, Канадою, Туреччиною, Ізраїлем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Останнім часом проблеми пошуку ефективних форм і напрямів інтеграційної політики стали предметом дослідження багатьох науковців. В Україні питання інтеграційного, регіонального розвитку та вивчення особливостей зон вільної торгівлі досліджували такі економісти, як О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, Б. Буркинський, Д. Лук'яненко, В. Новицький, Ю. Пахомов, А. Поручник, В. Рокоча, Є. Панченко, А. Румянцев, В. Сіденко, Н. Татаренко, А. Філіпенко та ін. Також вивченням питань інтеграційних процесів України займалися А.П. Голюков, О.А. Довгаль, П.О. Черномаз, О.В. Журавльов, М.В. Шуба та ін. Багато вчених вивчали специфіку інтеграційних процесів України, наслідки тощо, але є досить мало наукових робіт, де в повному обсязі було висвітлено особливості інтеграційних процесів нашої держави у майбутньому, наслідки інтеграційного вибору країни для економіки через декілька років, десятиріч.

Мета статті. Мета статті полягає у розгляді особливостей інтеграційних процесів України та аналіз інтеграційних процесів держави та їх наслідків через створення зон вільної торгівлі у далекій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Посилення і прискорення міжнародних інтеграційних процесів ставить перед економікою України ряд питань і проблем. У самому загальному плані важливо підкреслити: країна потребує адек-

ватної економічної глобалізації політики у сфері міжнародної економічної діяльності. Глобальна економіка вимагає дуже зваженої зовнішньоекономічної політики, яка підтримується міжнародними фінансово-економічними інститутами і відповідає національним інтересам України [6]. Без інтеграції економіки України у світову економічну систему неможливо досягти високого рівня добробуту народу [10].

Варто зазначити, що серед вітчизняних науковців ведуться дебати про здатність української економіки інтегруватись у світові економічні процеси, але їхні думки сходяться у тому, що попри всю відірваність значної частини української економіки від глобальних ринків і незрозумілість економічної поведінки уряду і національного капіталу, Україна змушена активніше шукати відповіді на виклики глобалізації [9]. Особливості розвитку економічної інтеграції України у світове господарство в значній мірі визначаються наслідками її перебування в складі СРСР [7].

Протягом 11 років, з 1994 р. по 2005 р., Україна «багато-векторність» у зовнішній політиці, не віддаючи пріоритету ні Сходу, ні Заходу. Подібна політика обумовлена геополітичним положенням країни: Україна розташована між двома «блоками». На півночі (Білорусь), сході і південному сході вона межує з країнами Митного союзу (загальна протяжність кордону близько 3060 км), західна (Польща, Словаччина, Угорщина) і південно-західна (Румунія) частини України знаходяться на кордоні з Європейським Союзом (загальна протяжність кордону – близько 1400 км) [8].

Геополітичне, геоекономічне положення України, підвищена увага до неї світової спільноти останнім часом, історичні, економічні, культурні, етнопатристичні зв'язки і традиції, з одного боку, і розвиток інтеграційних, глобалізаційних процесів у сучасному світі, з іншого боку, обумовлюють необхідність точної артикуляції ролі і місця нашої держави в світовому господарстві в цілому і у взаєминах з сусідніми регіональними економічними угрупованнями [10].

Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних економічних відносин безпосередньо впливає, насамперед, з потреб використання в національній системі відтворення міжнародного поділу праці для прискорення переходу до ринкової економіки з метою розвитку країни і зростання багатства суспільства. Така необхідність спрямована на формування ефективної структури економіки країни. Зовнішньоекономічні зв'язки у процесі інтеграції України у світове господарство охоплюють також комплекс розв'язуваних спільними зусиллями екологічних проблем. Нарешті, розвиток зовнішньоекономічних відносин відкриває додаткові можливості для створення належних умов щодо задоволення життєвих потреб народу України [3]. Поряд з об'єктивною необхідністю інтеграції України у світове господарство і розвитку її зовнішньоекономічних відносин існують і об'єктивні можливості для таких процесів. До них, насамперед, належить

економічний потенціал нашої країни, що дає підставу для участі в міжнародному поділі праці [3].

Основне завдання полягає у визначенні оптимальних векторів як зовнішньоекономічної стратегії в цілому, так і міжнародної економічної інтеграції України в європейський простір. Тут варто спиратися на фундаментальні теоретичні розробки та напрацьовану практику реалізації порівняльних і конкурентних переваг у світовому господарстві, їх втілення в міжнародних інтеграційних проєктах. Одночасно необхідно враховувати реальний стан інтеграції економіки України у світогосподарські процеси та регіональні структури, наявні відносини стратегічного партнерства як вихідну основу для надання додаткових імпульсів інтеграційним прагненням України, повинні відповідати її національним економічним інтересам [10].

Україна має необхідні передумови для входження у світове господарство та отримання певного місця в системі міжнародного поділу праці. Серед них – наявність сировинних ресурсів, родючих земель, дешевої і відносно освіченої робочої сили, рекреаційно-туристичних можливостей, значного науково-технічного та інтелектуального ринку товарів і послуг, вигідно геополітичне положення «мосту» між Західною Європою і Азіатським континентом, загального географічного та економічного простору з країнами Східної Європейської Європи [8].

Як вважає чеський економіст В. Лях, ефективність інтеграції України у світову економіку в значній мірі залежить її економічного потенціалу [4, р. 61]. Аналіз економічного потенціалу України показує, що його конкурентоспроможність є низькою через різні фактори, у тому числі через технологічну відсталість, енергетичну залежність, глибоку екологічну кризу, трудову міграцію висококваліфікованих молодих спеціалістів та демографічні проблеми, брак фінансування для розробки та використання наукового та інтелектуального потенціалу, гальмування розвитку високотехнологічних галузей, неефективну структуру власності та господарського механізму. Тим не менш економічний потенціал України є досить багатим і перспективним. Належна урядова політика і мобілізація економічного потенціалу можуть посприяти інтеграції України у світову інтеграційну систему та може значно збільшити свої конкурентні переваги на міжнародних ринках [4, р. 70].

Інтеграція України у світове господарство можлива різними, але водночас взаємопов'язаними шляхами через активну та ліберальну зовнішньоекономічну політику та формування середовища, сприятливого для іноземного підприємництва й інвестування та транснаціоналізації високомонополізованих підприємств, також через укладання двосторонніх міждержавних економічних угод та участь у багатосторонніх міжурядових переговорах, за рахунок інтенсифікації східноєвропейських інтеграційних процесів та формування передумов інтеграції в західноєвропейські інтеграційні структури [5]. Принципово значимою передумовою включення України в інтеграційні процеси є встановлення зв'язків між її господарюючими суб'єктами та ТНК. Підключення наших підприємств до технологічного ланцюга, що діє в рамках ТНК, а також відкриття філій та дочірніх підприємств на території України є прямим шляхом до світового інтернаціоналізованого виробництва. Як необхідна й інституційна передумова включення України до світогосподарських зв'язків виступає її участь у роботі міжнародних економічних організацій, насамперед таких як ГАТТ/СОТ, МВФ, СБ, МОП та інших. Визначені передумови повинні виступати як вихідні у формуванні цілісної інтеграційної політики України [11].

Україні властива бігравітаційна модель інтеграції вітчизняної економіки, заснованої насамперед на наявності двох

головних гравітаційних полів, з якими тісно взаємодіє господарський комплекс України: Європейського Союзу (ЄС) та Єдиного економічного простору (ЄЕП). В основу інтеграційних процесів України з регіональними об'єднаннями ЄС і ЄЕП повинні бути покладені фундаментальні цивілізаційні цінності. У переговорному процесі з двома регіональними об'єднаннями українська сторона повинна запропонувати такі принципи:

- суверенна рівність сторін, взаємовигідний характер співробітництва на основі еквівалентного обміну;
- гармонізація взаємних інтересів відповідно до принципів, норм і стандартів міжнародного права, СОТ, ЮНКТАД, статутних документів спільно створених міжнародних організацій, положень підписаних угод;
- постадійність інтеграційних процесів, просування від нижчих стадій до вищих в міру вирішення завдання попередніх етапів та створення відповідних внутрішніх і зовнішніх передумов для етапів наступних;
- прозорість інтеграційних заходів, непорушність конституційних норм і національного законодавства при створенні спільних органів і реалізації інших проєктів;
- м'який різношвидкісний характер інтеграційних процесів, при якому допускається участь країни в окремих заходах або проєктах виходячи з національних інтересів та накопичення відповідних внутрішніх економічних, політичних та інституційних передумов [10].

Зрозуміло, що економічний потенціал ЄС з головним кількісними та якісними параметрами значно перевищує відповідні показники країн ЄЕП. Тому гравітаційне поле ЄС має потенційно велику притягальну силу, ніж ЄЕП. Проте наявні в Європейському Союзі економічні, політичні, технологічні, інституційні та інші «фільтри» поки утримують його господарські зв'язки з Україною фактично на передінтеграційному рівні [10].

Бігравітаційна модель економічної інтеграції України виходить з пріоритету національних інтересів, ефективної реалізації в регіональних об'єднаннях власних порівняльних і конкурентних переваг, залучення в Україну необхідних технологічних і енергетичних ресурсів, іноземних інвестицій. Реалізація даної концепції дозволить Україні інтегруватися в європейські структури не шляхом поглинання (інвазії) її економіки Європейським Союзом, а внаслідок наближення, взаємної адаптації господарських структур і формування в Європі нової інтеграційної архітектури, яка більшою мірою відповідає сучасним цивілізаційним цінностям і принципам міжнародного економічного і політичного співробітництва [10].

Якщо розглядати інтеграційні процеси з самого початку, то як відомо, перший етап інтеграції – зона вільної торгівлі. Тому ми розглянемо інтеграційні процеси спочатку через потенційні зони вільної торгівлі України із іншими державами.

Наразі тривають переговори України та Канади щодо створення зони вільної торгівлі. Отже, така зона вільної торгівлі може відкрити ринки країн такого великого інтеграційного об'єднання як НАФТА та ринки інших країн, наприклад, країни МЕРКОСУР. Україна може встановити з цими країнами більш тісні торгово-економічні зв'язки, але все ж таки багато залежить від конкурентоспроможності українського виробника. Зона вільної торгівлі України з Канадою може відкрити нові можливості у співпраці у сфері машинобудування.

Якщо розглядати перспективи утворення зон вільної торгівлі Україною з ЄС та Канадою, то можна зробити висновок про те, що інтеграція з ЄС є більш стратегічною для України тому, що Україна перед собою більш глибоку інтеграцію та у перспективі хоче стати повноправним членом ЄС. У інте-

граційних процесах з Канадою є перспектива створення зони вільної торгівлі. На наш погляд, така зона вільної торгівлі може сприяти розвитку торгово-економічних відносин України з країнами цього континенту. Але навряд чи у майбутньому зона вільної торгівлі стане, наприклад, валютним союзом. Додамо, що зона вільної торгівлі з Канадою може залучити інвестиції у стратегічні підприємства в Україну.

Зауважимо, що сьогодні Україна веде переговори щодо створення зон вільної торгівлі з такими державами, як Ізраїль та Туреччина. На нашу думку, їх створення з цими країнами призведе до укріплення торгово-економічних зв'язків із цими країнами і залучення інвестицій. Щодо майбутнього зон вільної торгівлі у форматі Україна-Туреччина та Україна-Ізраїль, то можна припустити, що інтеграційні процеси України з цими країнами можуть стати більш поглибленими з часом, наприклад, стати митним союзом чи спільним ринком з часом через глибокі економічні зв'язки між країнами. Але наразі важко припустити точно, яке майбутнє у таких торговельних союзів.

Як відомо, Україна має в планах створити зону вільної торгівлі з Європейським Союзом у 2016 році. Україна у перспективі хоче стати членом ЄС. При гармонізованій та грамотній зовнішній та внутрішній політиці нашої держави вона перейти на іншій рівні інтеграції з ЄС – економічний або валютні союзи з ЄС. Це означатиме повну реконструкцію не тільки соціально-економічної орієнтації країни, але й суттєві зміни у фінансових ринках, стану національної валюти тощо. Тому, на наш погляд, зона вільної торгівлі України та ЄС при правильному підході має великі перспективи. Якщо розглядати інтеграцію України з ЄС з точки зору першого етапу інтеграції, то можна сказати, що через десятиріччя Україна матиме більш тісний економічний зв'язок з країнами ЄС у майбутньому, це може поліпшити її конкурентоспроможність, економіка буде більш стабільною. Але, на сьогодні існує багато ризиків що існування цієї зони вільної торгівлі, насамперед, це конкурентоспроможність українських товарів на європейському рівні. Це є дуже важливим аспектом у подальшій інтеграції України з ЄС. Тому у цьому питанні перш за все йдеться про гармонізацію законодавчої бази України та спроможність захисту національного виробника, адже ЄС є дуже конкурентоспроможною структурою у всіх галузях економіки.

Зважаючи на те, що пріоритетною ціллю України є членство у ЄС, то якщо Україна стане повноправним членом ЄС у майбутньому, то варто зауважити, що Україна не зможе інтегруватися з іншими країнами досить глибоко. Адже при повній економічній та політичній інтеграції країни інтеграційного угруповання стають одним цілим у міжнародних економічних відносинах. Тому ми припускаємо, що зони вільної торгівлі з Канадою, Туреччиною та Ізраїлем можуть залишитися на цьому рівні інтеграції з Україною. На сьогоднішній день Україні дуже вигідно створити такі міцні торговельні союзи із вищезгаданими країнами, адже це укріплює міжнародні економічні відносини та поглиблює участь України у глобальних економічних процесах. Але треба враховувати можливі наслідки від створення всеохоплюючої зони вільної торгівлі із країнами ЄС у міжнародних економічних відносинах з країни, з якими Україна також збирається створювати зони вільної торгівлі. На сьогоднішній день створення зон вільної торгівлі з країнами ЄС, Канадою, Ізраїлем, Туреччиною є дуже перспективним для національної економіки нашої держави, але треба брати до уваги те, що Україна своєю стратегічною метою ставить членство у ЄС, тому треба чітко розуміти до чого це може призвести у міжнародних економічних відносинах із іншими країнами. На наш погляд, при створенні зон вільної торгівлі України із

іншими країнами, перш за все, треба зробити так, щоб вони не мали протиріч у товарообігу, тобто щоб із різних зон вільної торгівлі на Україні не хлинув потік однорідних товарів. Тобто треба узгоджувати групи товарів на правовому рівні. Це важливим аспектом тому, що для того, щоб зони вільної торгівлі принесли Україні прибуток для національної економіки, необхідно брати до уваги те, щоб іноземні товари не витіснили з українського ринку вітчизняного виробника. Зони вільної торгівлі не повинні ставати конкурентами національній економіці, а, навпроти, сприяти підвищенню добробуту України на вигідних для неї умовах. Ми вважаємо, що тут має місце узгодження торговельних режимів, тарифної політики із країнами, з якими Україна має економіко-торговельні відносини, але не вступає у спільні інтеграційні об'єднання. Це також є важливим для подальшого розвитку інтеграційних процесів України.

Висновки і пропозиції. На наш погляд, інтеграційні процеси України, які набувають свого розвитку через створення зон вільної торгівлі нашою країною з іншими країнами, є важливими для національної економіки та розвитку міжнародної торгівлі між державами. Ми вважаємо, що майбутнє інтеграційних процесів між Україною та вищезгаданими державами ще не є досить визначеним, адже вони ще знаходяться на стадії переговорів між державами. Утворення таких зон вільної торгівлі Україною має перспективи, якими наша держава може скористатися у майбутньому, наприклад, можливість поліпшити міжнародні відносини між державами, посилити інтенсифікації торгівлі, стати членом ЄС та ін. На нашу думку, Україна має продовжити створення зон вільної торгівлі з цими державами на вигідних для себе умовах, при цьому має спиратися на свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Подальше вивчення утворення зон вільної торгівлі Україною є ключовим у питаннях інтеграційних процесів та розвитку світового господарства.

Література:

1. Голюков А.П., Довгаль О.А. та ін. Світова економіка : підручник / за ред. А.П. Голюкова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
2. Голюков А.П., Довгаль О.А. та ін. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А.П. Голюкова, О.А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені Каразіна, 2015. – 464 с.
3. Солонінко К.С. Міжнародна економіка : навч. пос. – Київ : Кондор, 2008 – 380 с.
4. Liakh Vladyslav University of Economics, Prague International Business – Central European Business Realities The Problems of Integration of Ukraine into the World Economy 2014–2015, 103 p.
5. Бібліотека економіста [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/18/1490.html>.
6. Канов А.А. Интеграционные устремления Украины: ЕС или ЕЭП / Ежеквартальный научно-практический журнал Академии экономических наук Украины. – 2009. – № 28 / Периодические издания Таврического национального университета имени В.И. Вернадского // Теория и практика управления [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : http://ecrimea.crimea.edu/ahiv/2009/econ_28_2009/kanov.pdf.
7. Офіційний сайт каналу ТВі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvi.ua/new/2014/01/01/ukrayina_stala_holovnyuchoyu_v_snd
8. Проблемы интеграции Украины в мировое хозяйство [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : http://uchebnikionline.com/politekonomia/politichna_ekonomiya_-_fedorenko_vg/problemi_integratsiyi_ukrayini_svitove_gospodarstvo.htm.
9. Самойлов О.Ф. Особливості розвитку незалежної України в умовах глобалізації / Вісник Київського міжнародного університету Серія: Міжнародні відносини / Випуск 9. КиМУ 2009 [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/09/index.htm>.

10. Украина в мировой экономике [Электронный ресурс]: веб-сайт. – Режим доступа : <http://readbookz.com/pbooks/book-41/ru/chapter-2075/>.
11. Україна у світових інтеграційних процесах [Електронний ресурс]: веб-сайт. – Режим доступу : http://www.big-lib.com/book/4_Mijnarodna_ekonomika/481_88_Ukraina_y_svitovih_integraciinih_procсах.

Петухова В.О. Особенности интеграционных процессов Украины и их развитие в будущем (на примере создания зон свободной торговли Украиной)

Аннотация. В статье рассмотрены особенности интеграционных процессов и их развитие в будущем на примере создания зон свободной торговли Украины. Предложена форма дальнейшего международного экономического сотрудничества Украины со странами, с которыми она планирует создавать такие зоны.

Ключевые слова: интеграционные процессы, зона свободной торговли, международные экономические отношения, мировое хозяйство, торгово-экономические связи, экономический потенциал, бигравитационная модель экономической интеграции, национальная экономика, конкурентоспособность, благополучие страны.

Petukhova V.O. The features of integration processes in Ukraine and their development in the future (as the example by the creation of free trade areas by the Ukraine)

Summary. The article discussed integration process features and its development in the future on the example of Ukraine free trade areas. It was proposed the form of Ukraine further international economic cooperation with the countries with which it is going to create such areas.

Keywords: integration processes, free trade area, international economic relations, world economy, trade and economic relations, economic potential, bigravitatsiyna model of economic integration, national economy, competitiveness, prosperity of the country.